

ZEKİ VELİDİ TOGAN'IN AF MEKTUBU

(KİFAYETSİZ BİR MUHTERİS REŞİT GALİP-3)

_Cyrano De Bergerac, 1 Mayıs 2021

<https://www.hertaraf.com/koseyazisi-zeki-velidi-togan-in-af-mektubu-kifayetsiz-bir-muhteris-resit-galip-3-2281>

10 Aralık 1890'da şimdiki Rusya Federasyonu'na bağlı Başkurt Özerk Cumhuriyeti topraklarında dünyaya geldi Zeki Velidi (Togan). Babasından Arapça, annesinden Farsça öğrendi, aynı zamanlarda Rusça öğrenmeye başladı.

1915 yılında Rus meclisinde vekillere Müslüman halkların sorunlarını anlatmak üzere Başkurt temsilcisi seçildi. Tarih araştırmaları için Türkistan coğrafyasına birçok araştırma gezisi yaptı. 1921'de Türkistan Milli Birliğinin başına getirildi. Rusların Türkistan'a saldırması üzerine önce İran'a geçti, ardından Afganistan ve Hindistan üzerinden Türkiye'ye geldi. Vizesi olmadığı için Türkiye'den ayrılarak Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı. 1925 yılında Maarif Vekili Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) daveti üzerine Türkiye geldi ve bir hafta içinde vatandaşlık alarak Türkiye'ye yerleşti. Zeki Velidi Togan genç yaşına rağmen Türk tarihi üzerine çalışmaları ile tanınan bilinen bir isimdi, Türkiye'ye gelir gelmez Maarif Vekaleti Telif ve Tercüme Heyeti üyeliğine atandı. Ankara'da geçen 1,5 yılın ardından Darülfünun Edebiyat Fakültesi Türk Tarihi Muallimliğine atanarak İstanbul'a yerleşti.

Her şey yolunda giderken Zeki Velidi'ye Türk Tarih Tetkik Heyetinin 1930 yılında hazırladığı Türk Tarih Tezi kitapçığı ulaştırıldı. Bu kitap Türk Tarih Tezi'nin ilk aşaması olarak belirli sayıda bastırılmış ve ilgili kişilere gönderilmişti. Kitabı inceleyen Zeki Velidi'nin kitapta anlatılan tezlere itirazları vardı. Bu itirazları 1932 yılında yapılacak 1. Türk Tarih Kongresinde de tekrarlayınca şimşekleri üzerine çekti. Bu, Zeki Velidi için geri sayımın başlaması anlamına geliyordu.

2 Temmuz 1932 tarihinde toplanan 1. Türk Tarih Kongresinde amaç; Türklerin ve Anadolu'nun tarihini İslam, Selçuklu ve Osmanlı'dan soyutlayarak yapay bir tarih kurgulamaktı. Zeki Velidi bu tezlerden bazılarını tarihi gerçekleri yansıtmadığı gerekçesiyle karşı çıktı. Oysa 1930 yılında basılan ve kendisine de gönderilen Türk Tarih Tezi kitabı Mustafa Kemal'in de onayı alınarak oluşturulmuştu!

Cumhurbaşkanlığı arşivinde 01019745 sayı ile kayıtlı bu mektuba Çankaya hiçbir cevap vermedi. (Mektup metnine aşağıda yer verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı arşivinde 01018843 sayı ile 1933 tarihli bir mektup daha bulunmaktadır. Bu mektupta Zeki Velidi 1. Türk Tarih Kongresi sonrasında ortaya atılan hakkındaki iddiaları yalanlayarak Mustafa Kemal'e kendisi hakkında doğru bilgileri vermeye çalışmaktadır. Bu mektuba ait sayfalar da yazı aralarında fotoğraf olarak yayımlanmıştır.) 1938 Kasım'ında Mustafa Kemal'in ölümü sonrasında Türkiye'ye döndüğünde ise tarih 1939 yılını gösteriyordu. Döner dönmez İstanbul Üniversitesinde göreve başladı. Ancak şartlar hızla değişiyordu. 2. Dünya savaşının sonlarına kadar Nazi Almanya'sı yandaşı bir tavır sergileyen Türkiye, savaşı Almanya'nın kaybedeceğini anlayınca tavır değiştirmiş başta ABD olmak üzere müttefik devletlere şirinlik yapmaya başlamıştı. Bu kapsamda Milliyetçi-Turancı dernek ve kişilere yönelik operasyonlar başladı. Zeki Velidi bu kez Milliyetçilik-Turancılık iddiasıyla Alparslan Türkeş ve Nihal Atsız gibi isimlerle yargılandı. Türkeş ve Atsız beraat ederken Velidi 10 yıl hapis cezası aldı. 1,5 yıl yattıktan sonra askeri Yargıtay cezasını bozdu, 1945 yılında tahliye edildi 1947 yılında davadan beraat etti.

1948 yılında ise kapatılan Darülfünun yerine kurulan İstanbul Üniversitesindeki kürsüsüne döndü. Ölünceye kadar da Türk Tarihi üzerine çalışmaya devam etti.

Bu davayla Nihal Atsız'la Zeki Velidi Togan'ın yolları ikinci kez kesişiyordu. 1. Türk Tarih Kongresinde Reşit Galip'in 'Zeki Velidi beyin Darülfünun'daki kürsüsü önünde talebe olarak bulunmadığıma çok şükrediyorum' sözlerine karşı; Nihal Atsız ve üniversitedeki asistan arkadaşları bir protesto telgrafi çekerek 'Zeki Velidi'nin talebesi olmaktan iftihar ediyoruz' demişti.

Reşit Galip'e meydan okuyan Nihal Atsız elbette cezasız bırakılmayacaktı. Bu hadsizliğine önce Üniversiteden hocası Fuat Köprülü tepki gösterdi ve ilişkisini kesti. Ardından Reşit Galip, Hikmet Bayur ve Hasan Ali Yücel işbirliği ile Darülfünun'dan kovularak Malatya Ortaokulu'na Türkçe öğretmeni olarak atandı.

Sadece bu kadarla kalmadı. Otorite bir yol çiziyor ama bir takım 'hain iç mihraklar' itiraz ediyordu. Bu otoritenin kabul edebileceği bir durum değildi. Bugüne kadar onlarca muhalif kurum ve kişi susturulmuştu. Ama öyle anlaşılıyordu ki, tezlerine itiraz eden Darülfünun'da temizlenmeliydi. Zeki Velidi'nin 1. Türk Tarih Kongresindeki tutumu, onun tarafında yer alan Nihal Atsız ve diğer akademisyenler Darülfünun'un istenilen amaca hizmet etmediğini gösteriyordu. O halde Darülfünun'un kapatılması kaçınılmazdı. Her kapıya kilit uydurabilen Reşit Galip, 1933 Temmuzunda Darülfünun'u kapattı ve bütün hocalarını kovarak işsiz bıraktı.

profesörler ve talebeler huzurunda “rupa ve Şark ilmi teşriki mesai yolları” mevzuu üzerine konferans vererek orada Zatidevletinizin ilim ve bilhassa metodik ilim hususuna atfettiğiniz yüksek ehemmiyetten de bahsettim ve ikinci gün Almanya’ya hareket ederek dokuz Haziranda Bonn Üniversitesi’indeki mesaim başladım. Şimdi iki aydan fazla zamandır ki buradayım.

Buradaki mesai mavzuum eski Arap coğrafi edebiyatı ve yeni İran tarihi (önümüzdeki sümester için Safaviler Tarihi) olarak resmen ilan edilmiştir. Türkçe ise yalnız lisan dersi olarak verilmiştir. Türk tarihi için haftada iki yahut bir saat ders isteyip gördümdü; fakat burada Türkiye ile bilhassa filoloji noktalarının alâkadar oluyorlar. Bu münasebetle Zatidevletinize arzım var:

Düşünüyorum ki, benim Almanya’daki ilmî mesaim ilim göz bakımından ehemmiyetli olsa yine hayattan, bilhassa Türk hayatından temamiyle uzak. Mesela eski Arap coğrafi eserleri üzerindeki mesaimiz çok mühim olmakla beraber, ekseriyen Türklüğün haricinde kalıyor. Fakat bu mesai mücerret ilim olmakla beraber beni gittikçe kendisine celbeler ve hayattan, yaşayan Türkün hayatından bizzarura uzaklaştırıyor. Halbuki ben kendi milletim içinde, Türk evladı arasında yaşamak için yaratılmış Türk tarihi ve destanları üzerinde çalışmak için yetişmiş olan bir oğlunuzum. Almanca bir eser yazacak yerde daha kolay olan kendi milli dilimde iki üç eser yazabilirim. Benim Almanca yazdığım eserleri ancak birkaç Avrupalı okul Türkçe olursa binlerce millettaşlarım okurdu. Sonra ilim olmak itibariyle de Türkiyat’a karşı bizim alâkamız başka Alman ve diğer Avrupa alimlerinin alâkası başka. Hele şu Türk destanlarına gelince, evvela ben kendim destancılar muhitinde doğmuşum, sonra da onu öğrenmek yolunda çocukluktan beri Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Karakalpak, Türkmen arasında her tarafa koştum. Bu destanlar bizim için milli kültürümüzün can damarıdır: Avrupalı bir alim bunlarla ancak bir etnografiya mevaddı sıfatıyla alâkadar olur, onu (mesela İranlılarda olduğu gibi) bir kül olarak tanımaz ve inanmaz. Onlar bununla ancak milli hayatımızda tekrar tecelli eyleyebilmesi nispetinde alâkadar olurlar, yoksa ben milli destanlarımız hakkında Almanca bir eser yazarak onları alâkadar edemem, bilakis kendim gittikçe bunları unuturum. Onun için candan isterdim, ki milletimin Büyük Kılavuzu yanında onun vücuda getirdiği yeni Türk kültür hayatından ilham alarak çalışan Büyük Atatürk Türk budun için tarihta emsalsiz büyük büyük işler yapıyor. O elbette Türkün tekmil ilim sahalarındaki mesaisini tanzim ve idare edecek bilgi Akademisi ve Ankara’da yeni bir üniversite vücude getirecektir. Eğer Atatürk lütuf buyururlarsa beni de bu mesaiye iştiraktan mahrum bırakmazlar.

Ben şimdi Avrupa’da üç yıl zarfında eski bildiklerime ilave olarak da bazı bir şeyler öğrendim. Bilhassa yüksek ilmî teşkilat, enstitular tesisi yolunda faydalı olabilirim. Türk tarihi, Türk

iktisat tarihi, Orta-Asya'nın ve Türk intişar sahalarının tarihî coğrafyası üzerinde çalışma ve tedrisatta bulunabilirim. Bilhassa zikri geçen Türk destanlarını muasır Türk hayatı, "Karahanlı'ların tarihi" ve saire gelecektir. Eğer Temür tarihinde tab'ı tensip buyurulacak ise makineye çevrilmesini derhal ikmal ederek huzuru devletinize takdim eylerdim.

Türkiye'deki yeni Öztürkçe yolundaki mesaiyi daha takip edemedim, onun için lisan hususundaki kusurlarımı affeylemenizi bilhassa istirham ederim.

Buradaki mesaimin hatırası olarak Bonn Üniversitesinde çıkarılan bir resmi ilave ediyorum.

Bilvesile derin hürmet ve samimi tazimatımı arzeylerim Büyük Ata.

A. Zeki Validi (Togan)

Darülfünun'un kapatılma gerekçesine dair bir görüş için bkz: Nabi AVCI, Enformatik Cehalet – TİMAŞ Yayınları, 2020 – sayfa.29

Kaynaklar:

<https://islamansiklopedisi.org.tr/togan-ahmet-zeki-velidi>

<https://www.dunyabulteni.net/dubam/zeki-velidi-togan-in-mustafa-kemal-e-yazdigi-mektup-h298287.html>

<https://belgelerlegercektarih.com/2018/10/27/resit-galip-nihal-atsiz-kapismasi/>

Yıldıray OĞUR, Alternatif Türkiye Tarihi-1 (1850-1950), VADİ Yayınları, 2018